

Jaargang 9 - nummer 4 - oktober 2021

koppel

Gezamenlijke
uitgave KNNV

en IVN in Noord
West Overijssel

ivn natuur
educatie

KNNV
vereniging
voor veldbiologie

Bij de voorplaat

De boommarter (*Martes martes*) is een zoogdier uit de familie marterachtigen. Omdat ze goed kunnen zwemmen ook wel boomotter genoemd (in Friesland de beamotter). Boommarters leven doorgaans in het bos en steenmarters in de buurt van bebouwing. Voorzichtigheid is echter geboden: een marter in een bos is echter niet per definitie een boommarter en een marter bij bebouwing niet altijd een steenmarter! Steenen boommarter zijn ongeveer even groot. Ook de behendigheid, souplesse en klimvaardigheid hebben ze gemeen.

Afmetingen boommarter: lengte kop-romp: 40 - 53 cm, lengte staart: 23 - 28 cm, gewicht: 0,9

- 2,0 kg. Wijfjes zijn kleiner.

Voedsel bestaat uit insecten (waaronder hommels- en wespen broed), vogels, eieren, kleine zoogdieren (van muis tot konijn), aas en af en toe een eekhoorn. In de nazomer, herfst eet de boommarter veel bessen en vruchten. De boommarter is het enige zoogdier dat in staat is een eekhoorn door de boomkruinen te achtervolgen en te vangen. Foto van de voorplaat is door Philip Friskorn gekiekt voor zijn artikel in deze Koppel waar de verschillen tussen boom- en steenmarter haarfijn worden uitgelegd.

COLOFON

"Koppel", jaargang 9, nummer 4, vierde kwartaal 2021.

Natuurtijdschrift "Koppel" is een gezamenlijke uitgave van de KNNV en het IVN.

Redactie: Robert Rubertus, Rolf Kranenburg, Emile de Leeuw

Vormgever: Dirk Koopmans

Drukwerk: **drukkerij Bijzonderdruk te Steenwijk**

Belangrijke informatie voor het aanleveren van kopij:

- graag op A4 formaat, via de mail en als platte tekst (zonder opmaak).

- geen pdf bestand, foto's in een apart bestand en met een formaat van minimaal 1.5 MB

Het volgende nummer verschijnt per 1 januari 2022

Kopij hiervoor graag vóór 1 december 2021.

Redactieadres: **E-mail redactiekoppel@gmail.com**

INHOUD

Bij de voorplaat	2	Goudoogdaas	20
Inhoud	2	Waarneming roodpootgoudoogdaas	22
Colofon	2	Waarnemingen	22
Van de redactie	3	Verrassingen in de natuur, een tweetal bijzondere ontmoetingen in de Duursche Waarden	26
Van de voorzitters	4	Excursies en lezingen	28
De koninginnenpage	4	Uit het IVN-bestuur	30
Boommarters en steenmarters	7	Uit het KNNV-bestuur	32
Boekbespreking	9	Herfst	33
Ook ganzen gaan vreemd	11	Besturen KNNV en IVN	34
Springstaarten	13	Werkgroepen KNNV en IVN	35
Grote spinnende watertor	18		
Grote groene sabelsprinkhaan	19		

Van de redactie

Eindelijk is de pandemie door de inenting en zover onder controle dat er weer excursies en lezingen kunnen worden gehouden. Ook kunnen andere bijeenkomsten doorgang vinden. Laten we hopen dat het zo blijft! De rubriek Excursies en lezingen is dit najaar gevuld met een vogelexcursie en een paddenstoelenexcursie en een lezing over paddenstoelen. Dit is natuurlijk een prachtige gelegenheid om weer eens gezellig met anderen op pad te gaan en samen te genieten van onze natuurlijke omgeving. Het IVN heeft deze zomer al een libellenexcursie georganiseerd voor nieuwe leden, waarvan in dit nummer verslag wordt gedaan.

Aan de oproep in het vorige nummer om zelf op pad te gaan en waarnemingen door te geven aan Koppel is met enthousiasme gehoor gegeven. In de afgelopen zomertijd was er veel te zien. Door de vele regen kwam er eindelijk een einde aan de droogte en dat uitte zich in een uitbundige vegetatie met als mogelijk gevolg grote aantallen vlinders en libellen. Zo hebben Ton en Netty Bode veel atalanta's gezien in Wetering-west en ook van dichtbij een roerdomp in paalhouding. Ten noorden van Steenwijk zagen zij veel vlindersoorten en een bijzondere variant van het jakobskruid. Robert Rubertus ontdekte in het Woldlakebos de zeer zeldzame roodpootgoudoogdaas; het korte verslag hiervan sluit mooi aan op het artikel van Willem-Jan Hoeffnagel over goudoogdazen. De waarnemingen van Kees de Wilde zijn in een apart artikel geplaatst: tijdens een excursie naar de Duursche Waarden langs de IJssel waren rivierrombouten en zuidelijke keizerlibellen zijn verrassingen in de natuur. Er is ook goed nieuws: broedende steenuilen in de tuin van Bert Kuper. Dat je voor een gevecht tussen rovers niet op safari hoeft naar Afrika, blijkt uit het verhaal van Dirk Koopmans. Een tijgerspin en een hoor-naar gingen elkaar te lijf in zijn tuin.

Opvallend was deze zomer het bijna massale voorkomen van de koninginnenpage in ons gebied. Robert Rubertus gaat in een artikel in

op deze opvallende ontwikkeling.

Ben Prins neemt ons in zijn stuk weer mee over liefdesleven van watervogels, in dit geval van ganzen. Vooral ganzen gaan regelmatig "vreemd" met bastaardkinderen als gevolg. Ben geeft hier verschillende voorbeelden van. In een originele setting verhaalt Geert van Wirdum over springstaarten, kleine geleedpotige diertjes met een zeer belangrijke ecologische functie in de bodem. Ook al zijn deze diertjes erg klein, fotogeniek zijn ze zeker!

Wie weet feilloos het verschil tussen een steenmarter en een boommarter? Over de herkenning van deze twee nauw verwante soorten gaat het artikel van Philip Friskorn. En zoals we kunnen verwachten van Philip doet hij dit aan de hand van prachtige foto's. Ook doet Philip verslag van zijn onverwachte ontmoeting met een keversoort van 5 centimeter. Het is hem bovendien gelukt mooie foto's te maken van dit dier.

Tenslotte een korte introductie van nieuw redactielid Robert Rubertus. "Toen Ton Bode mij vroeg of ik belangstelling had om deel uit te maken van de redactie van Koppel, heb ik niet lang getwijfeld. Dat lijkt me een mooie manier om invulling te geven aan mijn belangstelling voor de natuur. Als jongen al had ik een passie voor vogels en natuur en milieu. Mede daardoor koos ik ervoor biologie te studeren met specialisatie dierecologie. Na afronding van de studie heb ik mijn krachten ingezet als docent in het voortgezet onderwijs en een jaar geleden ben ik met "pensioen" gegaan. Sindsdien ga ik op pad om in de natuur waar te nemen, te fotograferen en te onderzoeken onder het motto: dreaming my life became living my dream. De komende tijd hoop ik een steentje bij te dragen aan een mooi uitgevoerd en lezenswaardig verenigingsblad van KNNV en IVN in Noord West Overijssel."

Voorwoord van de voorzitters

Om te beginnen mogen we als bestuur en leden bijzonder blij zijn dat we in de persoon van Robert Rubertus een opvolger in de redactie voor Greet Sanderse hebben gevonden. We wensen hem een succesvolle tijd toe om samen met Rolf Kranenburg, Emile de Leeuw en Dirk Koopmans een aantal mooie nummers van de persen te laten rollen. Bijdragen van leden in de vorm van waarnemingen, foto's en artikelen zijn van harte welkom om er met elkaar een afwisselend tijdschrift van te maken. Voorzichtig starten we met enkele gemeenschappelijke activiteiten. Er staat een lezing op het programma, die in het Hoogthij te Steenwijkerwold zal worden gegeven en enkele excursies kunnen worden bezocht. En heeft u een leuk idee voor een excursie die u misschien zelf wel wilt doen, schroom dan niet om die aan te melden. Als het volgende nummer van Koppel verschijnt, gaan we hopelijk een coronavrij voorjaar tegemoet, waarin er weer meer mogelijk is en er een aantrekkelijk buitenprogramma kan worden gepresenteerd. De extreme omstandigheden (hitte met bosbranden in het ene deel van de we-

reld, veel regen met wateroverlast in een ander deel) die we soms ook in ons land ervaren roepen natuurlijk wel vragen op over hoe de natuur daar op zal reageren. Overstromingen zoals in Limburg zullen we in onze omgeving niet hoeven te verwachten, maar de veranderingen kunnen ook hun invloed hebben op de samenstelling van flora en fauna. Door naar buiten te gaan en vast te leggen wat we zien, zal op langere termijn duidelijk worden wat die veranderingen zijn. Kennis vergaren is natuur sparen! En mocht een nieuw kabinet een minister aanstellen voor de onderwerpen biokwaliteitseisen en leefomgeving, dan is er misschien ook wat voor te zeggen als dat regionaal ingevuld wordt door een gedeputeerde en lokaal door een wethouder. Hoe dan ook, het wordt steeds duidelijker dat we de natuur nodig hebben als we in een mooie omgeving als de onze tot rust willen komen.

Rian Hoogma en Ton Bode

Koninginnenpage, profiteur van de klimaatverandering?

Niet eerder werden in Noordwest-Overijssel zoveel koninginnenpages waargenomen als afgelopen zomer. Vanaf halverwege juli gonsde het onder natuurliefhebbers: de koninginnenpage is veel te zien in ons gebied. In augustus werden ze massaal waargenomen. Is de koninginnenpage bezig aan een grootse noordwaartse uitbreiding van zijn leefgebied?

Mijn eerste waarneming

Op 9 augustus ging ik naar het Kiersche Wij-

de om insecten te fotograferen en misschien ook de koninginnenpage. Eerst was het nog wat vroeg in de ochtend waardoor er weinig vlinders vlogen. Maar later begon de vliedervlucht massaal op gang te komen. In het schrale grasland wemelde het van de icarusblauwtjes en bruine zandoogjes. Ook liet een distelvlinder zich zien. Plotseling kwam er een koninginnenpage langs die neerstreek op een rode klaver. Wat een vlinder! Groot, fladderend met vrij stijve vleugels als van heel dun stevig

Tekst Robert Rubertus,
foto's imago Robert Rubertus;
foto's van ei, rups en pop
Gerrit Padding.

karton, met prachtige tekening en kleuren. Ik voelde de sensatie die ik als jongen had bij het ontdekken van een voor mij nieuwe vogelsoort, geweldig! De vlinder zat dicht bij het pad en bewoog zich in alle rust van bloem tot bloem. Het lukte om een paar foto's te maken van dichtbij. Verder op de route zag ik nog twee andere koninginnenpages.

Alleen in Zuid-Limburg

De koninginnenpage heeft al jaren een vaste populatie in Zuid-Limburg. Van daaruit kunnen vlinders in warmere zomers naar het noorden zwerven en ook ons gebied bereiken. Hoe is te verklaren dat er deze zomer zoveel koninginnenpages in het noorden van Nederland te zien waren? En hoe was dit in eerdere zomers? Heeft het misschien met het warmer wordende klimaat te maken?

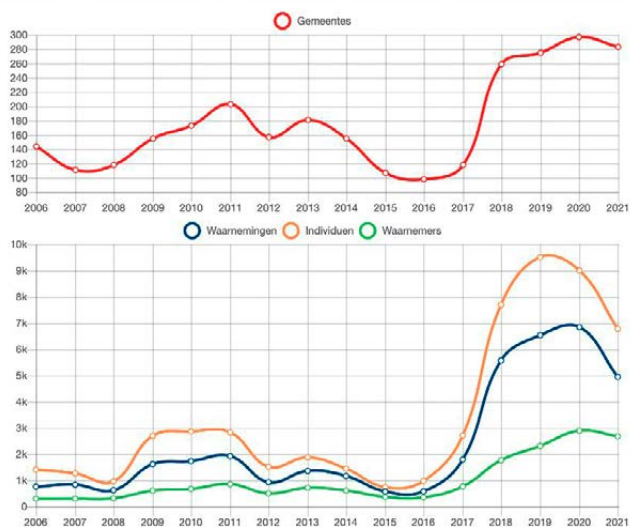
Beperkende factor: temperatuur of biotoop

F. Bos et al (2006) hebben in "Natuur van Nederland" een artikel gepubliceerd waarin op deze vragen wordt ingegaan. Hoewel het stuk dateert van 15 jaar geleden, wordt in dit uitstekende artikel heel goed beschreven welke factoren een rol spelen bij de verspreiding van de koninginnenpage. De vlinder kwam in de periode 1930-1950 relatief veel voor in

Koninginnenpage

ons land, ook buiten Zuid-Limburg en dit ging samen met een periode met wat warmere zomers. Koninginnenpages vormden toen ook

Figuur 1:
Waarnemingen van de koninginnenpage in Nederland, periode 2006-2021. 2021 is nog onvolledig: waarnemingen tot 23 augustus 2021.
Bron: (waarneming.nl)

rups koninginnenpage

eitje koninginnenpage

pop koninginnenpage

populaties buiten Zuid-Limburg.

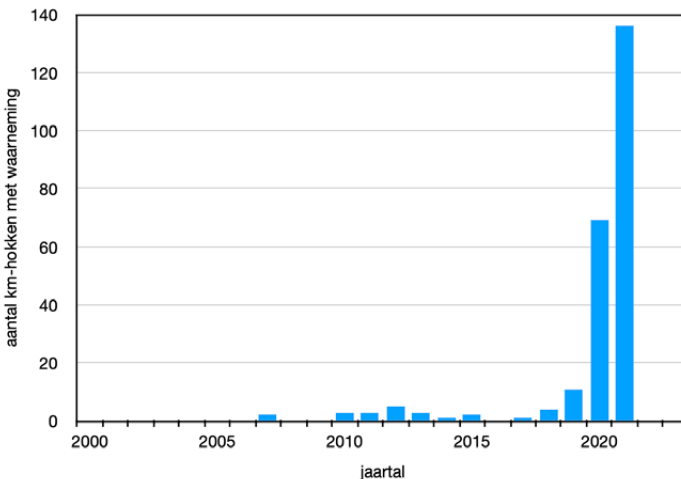
Na 1950 werden de zomers gemiddeld kouder tot eind jaren 60 en in die tijd nam de presentie van de koninginnenpage in ons land af met meer dan de tweederde. Zeer opvallend is dat daarna de zomers gemiddeld wel warmer werden maar dat het aantal koninginnenpages bleef steken op dat lage niveau (tot het eind van de onderzoeksperiode in 2000). Een verklaring hiervoor is dat niet alleen de temperatuur een belangrijke factor is in de verspreiding van de vlinder, maar ook de aanwezigheid van geschikt biotoop. Door ruilverkavelingen en intensivering van de landbouw

na 1965 bleven steeds minder ruige ruderaal plekken en andere pioniersvegetaties zoals akkers, moestuinen en bloemrijke dijken over. In Zuid-Limburg waren echter nog wel steeds dit soort leefgebieden aanwezig. Verder kan ook het toenemend gebruik van bestrijdingsmiddelen in de landbouw en moestuinen een negatieve rol hebben gespeeld.

Uitbreiding van het leefgebied

Maar hoe is het met de verspreiding van de koninginnenpage gegaan na 2006 en hoe is te verklaren dat de vlinder afgelopen zomer zo veel te zien was? De vlinderstichting maakt

Koninginnenpage in Noordwest-Overijssel

Figuur 2: Presentie van koninginnenpage in aantal kilometerhokken in Noordwest-Overijssel in de periode 2000-2021, bron: waarneming.nl

in 2008 melding van een toename van koninginnenpages in ons land en in Noord-West Overijssel werd de vlinder in 2007 in 2 kilometerhokken waargenomen. Mogelijkheden om zich voort te planten zijn er wel in de rest van het land, maar het komt niet tot permanente vestiging. Na 2010 komt de vlinder al regelmatig voor in Noord-Brabant en Limburg, maar is ten noorden van de grote rivieren nog zeldzaam. Wel vestigt zich rond 2011 een populatie in de Gelderse Poort bij Nijmegen waar een geschikt biotoop is ontstaan door omvorming van landbouwgronden tot begraasde natuur met grote aantallen bloeiende planten. In de Gelderse Poort nam het aantal waargenomen koninginnenpages toe van 14 exemplaren in 2004 tot meer dan 166 in 2011.

Drie hete zomers

In de afgelopen jaren is het aantal waarnemingen van de koninginnenpage in vrijwel heel Nederland flink toegenomen. Zie figuur 1. Dit zal ongetwijfeld verband houden met de warme zomers van 2018, 2019 en 2020. De toename in ons gebied vond vooral plaats in de afgelopen zomer, zie figuur 2. Zowel in de Wieden, Weerribben en de Eese als in tuinen in de bebouwde kom zijn veel koninginnenpages gezien. Opvallend is ook dat er dit jaar in ons

gebied rupsen zijn gezien in tuinen en ook in Weerribben en Wieden. In de jaren daarvoor zijn slechts enkele waarnemingen vermeld op waarneming.nl van rupsen, namelijk in 2010 bij Steenwijk, 2019 bij Sint Jansklooster en 2020 in Steenwijk. Eitjes zijn alleen in 2021 waargenomen door Gerrit Padding in tuinen in Steenwijk. Hij heeft eitjes, rupsen en poppen gefotografeerd en deze beschikbaar gesteld voor dit artikel. Hartelijk dank!

Is de koninginnenpage een blijvertje in Noordwest-Overijssel?

Mogelijk vestigt de koninginnenpage een nieuwe populatie in Noordwest-Overijssel. Rupsen leven op schermbloemige planten, met name peen (in tuinen) en wilde peen, maar ook op venkel (in tuinen), gewone engelwortel en melkeppe. De vlinders leven van nectar van bloeiende kruiden en struiken, zoals distels, klaver en vlinderstruik. In ons gebied zouden de voorwaarden voor vestiging aanwezig kunnen zijn, mede door de opwarming. De komende jaren zullen uitwijzen of de zomertemperatuur en de aanwezigheid van geschikte biotopen een levensvatbare populatie koninginnenpages mogelijk maakt. Deze prachtige vlinder zou dan elke zomer regelmatig te zien zijn in onze natuurgebieden en tuinen.

Boommarters en steenmarters

Tekst & foto's Philip Friskorn

Vooraf steenmarters zijn niet bepaald geliefd als je auto weer eens doorgeknaagde kabels heeft of als hij of zij zich genesteld heeft in je huis en daar allerhande kadavers achterlaat. Dat is allemaal niet leuk, maar het is en blijft een prachtig dier met een beschermde status. Ik heb zelf doorgeknaagde kabels in mijn auto ervaren en sinds ik een zogenaamde 'pieper' in mijn auto heb is het probleem voorbij. Veelal hoor ik de opmerking een marter gezien te hebben, niet wetende of het een steenmarter of een boommarter betrof. Dat behoeft enige uitleg, want de verschillen zijn heel duidelijk:

- De boommarter is slanker dan de steen-

- marter en heeft langere poten.
- De vacht van de boommarter is koffie- tot roodbruin, de steenmarter heeft lichte wolharen die doorschijnen in de grijsbruine dekharen.
- De bef loopt bij de steenmarter vrijwel altijd door op de voorpoten en is wit, slechts in een enkel geval beige. De bef van de boommarter is okerkleurig tot beige en loopt niet door op de voorpoten.
- De neusspiegel van de boommarter is zwart, die van de steenmarter is vleeskleurig.
- De oren van de boommarter zijn 1 cm langer en breder dan die van de steenmarter. boommarter oren hebben meestal een

28-1-Boommarter
adult

28-2-Boommarter
juveniel

28-5-Steenmarter

28-3-Steenmarter

28-4-Steenmarter

28-6-Steenmarter

lichte rand. Bovendien staan de oren van de boommarter rechtop en wijzen die van de steenmarter iets naar buiten.

Een en ander mag duidelijk worden door middel van bijgaande foto's die in Drenthe zijn gemaakt.

Literatuur:

De zoogdieren van Overijssel
Theo Douma, Cees Zoon en Ton Bode, 2011
ISBN 978 90 5294 510 1

ROB BIJLSMA

KERKEN VAN GOUD, DOMINEES VAN HOUT

OVER DE VERWORDING VAN
DE NEDERLANDSE
NATUURBESCHERMING

atlas contact

weer teruggeleid. De natuur is een industrie en vooral een verdienmodel geworden waaraan duizenden mensen dik verdienen.

Vogelonderzoeker en hardcore veldwerker Rob Bijlsma doet al een leven lang wetenschappelijk werk in de natuur. Weinig anderen beschikken over de enorme kennis die Bijlsma dankzij waarnemen, waarnemen en nog eens waarnemen heeft opgedaan. In dit boek stelt hij dit groene circus, 'de geldgedreven onzin van de negen-tot-vijf natuurbeschermers' aan de kaak en haalt hij de bezem door wat hij de augiasstal van de hedendaagse natuurbeschermingsorganisaties noemt.

Rob Bijlsma (1955) heeft een aantal gezaghebbende wetenschappelijke publicaties op zijn naam staan en van zijn boek *Mijn roofvogels* zijn inmiddels 10.000 exemplaren verkocht. Bijlsma is een bron van inspiratie voor veel vogelaars, natuurbeschermers en ornithologen.

Paperback | geïllustreerd | 352 blz. | € 24,99 | ook verkrijgbaar als e-book

Voor meer informatie:

Marjet Knake | 020 5249823 | mknake@atlascontact.nl

Bij Atlas Contact is weer een boek verschenen van de onvolprezen **Rob Bijlsma**. Commentaar overbodig lijkt ons, hoe dan ook heel wat voer voor discussies.

KERKEN VAN GOUD, DOMINEES VAN HOUT

over de verwording van de Nederlandse natuurbescherming

Met natuurbehoud hoog in het vaandel nemen natuurorganisaties maatregelen die overbodig en niet zelden volslagen zinloos zijn. Bomen worden onnodig gerooid, exoten uitgerooid, bossen omgevormd tot heidevelden, beken omgeleid en luttele jaren later

NIEUW!

Horen Zien Vliegen

32 vogels in beeld en woord

Philip Friskorn en John Koreman

Veldleeuwerik

Valt qua verenkleed niet zo op
goeie schutkleuren voor in het veld,
kan ook een stomp plat kuifje opzetten
vrij achteraan op z'n kleine kop.

Honderd tot honderdvijftig meter
als een katapult omhoog
waarna openluchtconcert begint,
record van 56! minuten, nog niet verbeterd.

Zingt en jubelt en tiereliert.
riddertje in de orde van de zangvogels
de ene aria na 't andere trillertje
waarbij ook collegazangers worden geïmiteerd.

Duikt nog zingend naar beneden,
eerst fladderend, vleermuisachtig
laatste stuk vleugels en snveltje toe,
einde van weergaloos optreden.

Horen Zien Vliegen

Gedichtenbundel over 32 vogels

Er komt in de herfst van 2021 een gedichtenbundel. Dichter John Koreman heeft 32 vogelgedichten gemaakt en die zijn met 32 foto's uit de camera van Philip Friskorn samengevat in een gedichtenbundel. Het betreft de Koolmees, Ijsvogel, Appelvink, Gaai, Bergeend, Blauwe reiger, Fazant, Drieteenstrandloper, Huismus, Torenvalk, Knobbelzwaan, Ransuil, Roodborst, Blauwborst, Ekster, Kievit, Zilverplevier, Goudplevier, Tureluur, Veldleeuwerik, Baardman, Grote bonte specht, Kemphaan, Witte kwikstaart, Visdiefje, Groenling, Boerenzwaluw, Nijlgans, Kuifeend, Kauw, Zeearend en Pestvogel.

Het voorwoord wordt geschreven
door Nico de Haan

Prijs €14,95

Veldleeuwerik (*Alauda arvensis*)

Visdief (*Sterna hirundo*)

Skylark Productions/Philip Friskorn
Telefoon: Int.+31-6-53861488
De Hare 22 - NL-8375 GD Oldemarkt
info@skylark.nl - www.skylark.nl

Ook ganzen gaan vreemd

Tekst & foto's
Ben Prins

In een vorige "Koppel" schreef ik over afwijkend seksueel gedrag van een man mandarijneend, die een vrouw van de wilde eend had veroverd en haar agressief bewaakte. Ik merkte daarbij op dat oversekste mannen van de mandarijneend bij gebrek aan vrouwen van hun eigen soort regelmatig een vrouw van een andere eendesoort uitzoeken. Op deze wijze reageren zij hun inwendige behoefte aan partnerschap af, die meestal door het niet begrijpen van elkaars liefdestaal niet tot een copulatie leidt, en zeker niet tot nakomelingen. Onder eenden is dit "vreemdgaan" van mannen geen zeldzaamheid, maar bastaarden zie je zelden.

Nog merkwaardiger is het "vreemdgaan" van een man nijlgans. Deze nijlgans was al vroeg in het voorjaar neergestreken in de gemeentevijver van Uffelte, en had daar samen met z'n echtgenote alle aanvallen van andere paren nijlgans, die dezelfde vijver ook als hun potentieel broedterrein zagen, met succes afgeslagen. Het huwelijk had twee jongen opgeleverd, waarvan er in het najaar nog maar één over was. Voor mij als buitenstaander zag het er uit als een goed huwelijk, waarbij iedere indringer, man of vrouw, gezamenlijk werd aangevallen en verdreven.

Maar mijn indruk bleek toch niet helemaal juist te zijn. Want toen er een aantrekkelijk brandgans vrouwtje op het toneel verscheen, werd het nijlgans mannetje hopeloos verliefd op haar en volgde haar overal waar ze ging. En dat in het bijzijn van vrouw en kind Die met de situatie duidelijk geen raad wisten, en wat verduasd op enige afstand achter man en vader aan zwommen. Gelukkig voor moeder en kind bleek het brandgans vrouwtje niet veel belangstelling voor de nijlgans te koesteren, en verdween de jongedame na enkele dagen, om niet meer terug te keren. Man nijlgans deed daarna net of er niets was voorgevallen, en omdat moeder en kind hetzelfde deden, zwom er weer een zo te zien gelukkige nijlgans familie in de vijver.

krusing Grote Canadese gans x Grauwe gans Beilen

Net als bij eenden (Anatinae) komen zekere bastaarden bij de eendganzen (Tadorninae), waar o.a. de nijlgans, casarca en bergeend onder vallen, weinig voor. Maar bij de echte ganzen (Anserinae) is bastaardering geen zeldzaamheid. Vaak is het moeilijk om met zekerheid vast te stellen, welke soorten ganzen de ouders van de bastaard zijn, vooral als de bastaard zich in een grote groep andere ganzen bevindt. Soms valt het op, dat de bastaard steeds in de buurt blijft van een andere gans. In zo'n geval zal het wel gaan om het moederdier. Maar in veel gevallen is het vaststellen, welke soorten ganzen bij de bastaardering een rol hebben gespeeld, puur natte vinger werk. Het is best gemakkelijk om te zien, hoe er flink op los wordt gefantaseerd bij het raden naar de ouders van ganzen bastaarden in www.waarneming.nl.

Een duidelijk geval van "vreemdgaan" tussen een grauwe gans en een grote Canadese gans is al in 1930 opgetekend in een vlot geschreven verhaal over de avonturen van een grauwe ganzen moeder door de natuurfotograaf en vogelkenner Bengt Berg. De schrijver van dit verhaal bezat een flink landgoed aan de Zweedse Oostzeekust, waar hij verschillende soorten gekortwiekte eenden en ganzen in een aantal vijvers bijeen had gebracht, van de Oostzee afgescheiden door een hoog gaashek.

*Nijlgans man flirtend met brandgans
gemeentevijver Uffelte*

Tot deze verzameling hoorde ook een man van de grote Canadese gans, een soort die in die periode nog niet in Europa was verwilderd. Op een paar eilandjes voor zijn landgoed broedden grauwe ganzen, door Bengt Berg goed beschermd tegen de jagers, die met hun nietsontziende jacht de grauwe gans toen tot een zeldzame soort hadden gemaakt.

Binnen het afgegrensde terrein waren verschillende veldjes met sappig gras. Bovendien werden de gekortwielte watervogels regelmatig met heerlijke extra's bijgevoerd. Het kon dan ook niet uitblijven, dat enkele wilde ganzen van buiten het hek dit al snel ontdekten en in dit ganzenparadijs een graantje probeerden mee te pikken. Eén van deze ganzen was een jongedame van de grauwe gans, waarop de veel grotere ganzerik van de gekortwielte Canadees hopeloos verliefd werd. En niet zonder resultaat, zoals later bleek.

Het vrouwtje grauwe gans verliet regelmatig het omheinde terrein, de bedroefde Canadees roepend achterlatend. En daar, op een van de eilandjes voor de kust, ontmoette ze een stoere grauwe ganzenman, waarmee ze

een serieuze verhouding aanknoopte. Er werd een nest gebouwd, er kwamen eieren, die met succes werden uitgebroed, waarbij de grauwe ganzenman als een heldhaftige vader over vrouw en kindertjes waakte. Maar toen de kindertjes wat groter werden, zwom de ganzenmoeder resoluut met de kleintjes naar het vasteland en probeerde door het gaashek heen weer in de oude vijver te komen.

Luid roepend werd ze verwelkomd door de Canadees. Toen de ganzenfamilie uiteindelijk in de vijver was beland en de kleine ganzenvrouw en de grote Canadees elkaar uitbundig hadden begroet, bleken de jonge gansjes in kleur en tekening nogal af te wijken van de echte grauwe ganzenjongen. Met het groter worden van de kleintjes werd al snel duidelijk, dat alle jongen de Canadees als vader hadden, en niet de stoere gent, die buiten tevergeefs op de terugkeer van vrouw en kinders wachtte. Tegen het eind van de zomer werd de trekdrijf moeder en kinders te veel. Het vrouwtje vertrok met haar bastaardkinderen, begeleid door de trouwe grauwe ganzerik en andere ganzen naar het warme zuiden.

*kruising Brandgans x Kolgans
Lauwersmeer bij Ezumakeeg*

Net als bij de man mandarijneend zal bij de man van de gekortwielde grote Canadese gans een gebrek aan een vrouw van zijn eigen soort een belangrijke rol hebben gespeeld bij de keuze van het grauwe ganzenvrouwtje. Anders dan bij de mandarijneend kwam de liefde in het laatste geval niet van één, maar duidelijk van twee kanten. Toen het vrouwtje een nestplaats zocht om haar eieren te bebroeden keerde ze automatisch terug naar haar geboortegrond. Ze liet zich daar door een vrouwloze grauwe ganzenman “adopteren”, die haar beschermdte tegen dreigende gevaren. Maar haar liefde bleef kennelijk bij de machtige Canadees. En dus keerde ze met haar bastaardjongen, zodra deze groot genoeg waren, terug naar de echte vader. Op de foto gemaakt in Beilen staat vooraan een bastaard tussen grote Canadese ganzen, zichtbaar in de achtergrond, en een grauwe gans, die eenzaam achter de groep Canadezen aanliep. Was deze grauwe gans één van de twee ouders? En was de andere ouder een grote Canadese gans? Dat lijkt erg aanneme-

lijk. Maar op de foto gemaakt in Ezumakeeg staat een bastaard in het midden van een grote groep brandganzen, en is de tweede ouder nergens te bekennen. Hier kunnen we wel aannemen, dat de moeder een brandgans is geweest, waar de bastaard tijdens de trek dicht in de buurt is gebleven. Maar wie de andere ouder is geweest? Ik heb een gok gewaagd, maar ik kan er flink naast zitten! Om de een of andere reden wordt er door de ganzen soms afgeweken van het normale gedrag van ‘soort zoekt soort’ en kunnen er bastaarden ontstaan. Ik heb uit het verhaal uit 1930 over de liefde tussen de Canadese ganserik en de grauwe ganzenvrouw door Bengt Berg niet kunnen opmaken, of de bastaarden vruchtbaar waren. Ook een zoektocht op het internet leverde geen goed gedocumenteerde informatie over nakomelingen van bastaarden op. Laten we hopen, dat de meeste bastaarden niet vruchtbaar zijn, want anders wordt het binnen het wereldje van de ganzen een onoverzichtelijke beestenboel en een chaotische mengpot van soorten

Na de mooie inleiding over springstaartjes van Ben Prins in het aprilnummer van de Koppel kan ik zonder veel toelichting op de beestjes zelf wat “landschaps”foto’s laten zien van mijn onvergetelijke springstaartenexcursies naar Île du Chêne (het “Eiland van de eikenboom”, die er al lang niet meer staat...), Cap Camus (“Stompneuskaap”, de naam spreekt voor zich) en Baie des Nains (“Dwergenbaai”, vast genoemd naar de springende dwergen van Ben Prins). Je kunt natuurlijk onmogelijk echt zien, ruiken en voelen als een springstaartje, maar als je je nabije omgeving tot een wijds landschap uit-

vergroot zoals in de foto’s kun je je misschien wel even een springstaart *wanen*. De indruk van bijzondere rotsformaties en gesteenteplooiën van het eiland en de kaap is zodoende voortgebracht door wat voor een gewoon mens de patronen op de stomp van een afgezaagde eik zijn (foto’s 1 t/m 3, begin november 2020) en de illusie van ondiepten, zandbanken en met alg begroeide wadplaten in de baai is gewekt door een hoek met wat aanspoelsel en kroos in een 2009 gegraven ondiepe plas (foto’s 4 t/m 7, midden januari 2021), alles op enkele tientallen meters van ons huis in Onna. Als je

Kogelspringstaarten op Île du Chêne en Cap Camus bij dreigend onweer

Punke priukjes op hun achterwerk_ bij de pijl een zaaddruppeltje-op-steel (spermatofoor)

dan eenmaal ziet waar je altijd onwetend aan voorbij gaat, geeft dat genoeg stof tot nadenken. Het woord “absurd” komt dan misschien in je op, en dat past wel: Albert Camus, nobelprijswinnaar literatuur in 1957, staat bekend als de filosoof van het absurdisme. Ik heb dat niet bestudeerd, maar heb ervan meegekregen dat je kunt wel over wat achter hoeft te zoeken. Je kunt wel over de natuur denken in doelen, maar uiteindelijk gaat die natuur haar eigen weg, met veel “toevalligheden”, waar hoogstens achteraf verklaringen voor te geven zijn. En als je er dan toch iets achter wilt zoeken, zie dat dan maar als een aardig tijdverdrijf, doe er je voordeel mee wat regelmatigheden in het in veel opzichten opportunistische kansspel natuur te herkennen, en beleef genoeg aan de vreemde sprongen die die soms maakt. Absurd allemaal, maar wel heel aards! Bedenk bij mijn overpeinzingen echter wel: het zijn overpeinzingen van iemand die zo’n halve eeuw geleden wel basiskennis van biologie en geologie heeft mee gekregen en geprobeerd heeft via

recente literatuur en internet nog wat dingen na te gaan, maar die geen deskundige is op het gebied van springstaarten en bewegende en scheurende aardschollen, kennisgebieden waar in de laatste halve eeuw nog veel in gebeurd is en gebeurt.

Over *tijd* van leven en *tijd* van bestaan. Als individu leven springstaarten voor zover bekend in het algemeen ongeveer een jaar, hoewel er bij kweken in het laboratorium eens eentje 5 jaar en 7 maanden haalde. Best lang voor zulke kleine beestjes, maar kort genoeg om in de vele generaties sinds ze op aarde zijn een flinke evolutie door te maken. En je zou zo denken dat daar wel mogelijke oorzaken voor geweest zijn in de 400 miljoen jaar van hun bestaan sinds het vroege Devoon. Toch lijken de springstaarten die in afzettingen van die tijd gevonden zijn, *Rhyniella praecursor*, al zo sprekend op hedendaagse langwerpige springstaarten, dat zelfs even gedacht is dat het ook recente beestjes wāren, bij het verzamelen per ongeluk in het oude sediment

terecht gekomen. Ze waren echter ècht zo oud en dus kennelijk al in het Devoon min of meer “klaar” voor de rol waar ze in terecht kwamen en nog steeds zitten: opruimers en bodem“verbeteraars”, zelf ook weer deel van de voedselkringloop. Beladen mensentermen natuurlijk, maar ze passen wel in ons beeld van de levende natuur. De beestjes doen hun “werk” vaak met vele duizenden op en onder een bodemoppervlak van een vierkante meter, zó goed, dat we ze zijn gaan kweken voor toepassingen in de land- en tuinbouw, voor het enigszins herstellen van vervuilde of anderszins aangetaste grond en ook als voer voor terrariumdieren. Aan de hand van de aantalsverhoudingen van springstaartgroepen in bodemmonsters wordt ook milieukwaliteit gemonitord, zonder tot op soortniveau te hoeven determineren. Toch is er ook nog veel over hun functioneren onbekend of onzeker. Zoals over de collofoor, waarnaar de wetenschappelijke naam Collembola verwijst.

Lang dacht men kennelijk dat de beestjes zich hiermee als het ware aan het substraat konden vastzuigen. Later werd het waarschijnlijk gevonden dat er water en opgeloste stof door met het substraat werd uitgewisseld en dat daarmee de vochtspanning in de beestjes gereguleerd werd. Door een toevallige samenloop van omstandigheden werd naar aanleiding van het massaal voorkomen van springstaarten op een gazon in Maryland, een jaar of twintig geleden, een onderzoek gestart, waarin sterke aanwijzingen gevonden werden dat de collofoor toch (ook) wel een soort hechtorgaan is, dat gebruikt wordt om bij het springen en neerkomen richting en balans te beheersen (zie The Collophore Helps Put the Spring in Springtails (entomologytoday.org)). Rond dat springen zijn nog wel meer vragen. Zo schrijven de meeste auteurs dat ze dat doen als ze bedreigd worden. Maar zou dat de enige achtergrond zijn van het ontstaan van dit specialistische mechaniek? Ik heb ze

Dicyrtomina's, nog geen 2 mm groot_ de grond ligt bezaaid met keuteltjes van de kudde

Baie des Nains_ geen wadvogels of badgasten, al die stipjes, maar diverse soorten springstaarten_

Vooral veel kogelspringstaarten van het genus *Sminthurides*, de grootsten zo'n 0,6 mm

ook wel en masse zien springen (zo ontdekte ik ze op Île du Chêne) zonder dat ik iets bedreigends zag. En hoe komt het dat net zoiets nergens anders in het dierenrijk ontwikkeld lijkt te zijn? Veel andere dingen zijn dat wel, bijvoorbeeld vleugels bij vogels, insecten en zoogdieren (vleermuizen). Hoe het ook zij, springstaarten waren er vroeg bij toen het leven het land op ging en ze hebben, zoals ze al waren en leefden, verschillende grote uitsterf catastrofes op aarde, het laatst nog die van de dinosauriërs, overleefd. Mèt of misschien dus wel dankzij dat absurde maar geavanceerde springmechaniek. En misschien ook wel doordat ze zo klein, zo wijd verbreid en met zoveel zijn. Of simpel geluk hadden. Ik zou het niet gek vinden als ze er nog zijn als wij, die als "moderne" mens nog maar één tienduizendste van die tijd op aarde zijn, misschien al weer verdwenen zijn.

En dan over *plaats* van leven en plaats van bestaan. Hoever individuele springstaartjes komen weet ik niet, maar ze zijn klein en kunnen dus makkelijk door de wind en door ander gedierte meegevoerd worden. Feit is dat veel soorten of nauw verwante soorten een enorme verbreiding over de wereld hebben en dat springstaarten als groep bijna overal voorkomen, tot in heel extreme milieus. Hier is misschien wel iets meer van te begrijpen als we de wereldreis beschouwen die de grond waar ze het eerst "voet aan wal" zetten in die 400 miljoen jaar (en toen waren ze er waarschijnlijk al een poos!) heeft gemaakt. Die reis moet ergens begonnen zijn toen er nog veel minder land op de aarde was en veel daarvan, misschien wel alles, geconcentreerd lag in Gondwanaland dat zich in het zuiden van het zuidelijk halfrond bevond. Dat Gondwanaland splitste zich en er braken schollen vanaf, die langzaam naar het noorden dreven, botsten, tussenliggende onderzeese gebieden samen- en opstuwden, en weer met elkaar versmolten.

De schollen waar de ondergrond van onder andere het huidige Schotland en Nederland op liggen waren in het Devoon alweer met elkaar versmolten, al lagen ze nog wel op het zuidelijk halfrond. Die gezamenlijke landmassa, Laurazië, dreef in het Carboon pas rond de evenaar. Dat is zo'n vijftig miljoen jaar nadat *Rhyniella* al op dat Schotse stukje ondergrond leefde en er dus waarschijnlijk ook op wat we nu het onze noemen al springstaarten zaten. Denk dus gerust "Schotland" of "Nederland", maar besef, voor de tijd van *Rhyniella*, "zuidelijk halfrond"! Nog weer veel later, zo'n 300-250 miljoen jaar geleden, kwam al het land weer aan elkaar vast te zitten, het oercontinent Pangea, zodat de toen levende organismen zonder "scholletje springen" zowat overal zouden hebben kunnen komen. Nederland lag toen zo ongeveer op de breedtegraad waar nu de Sahara ligt. Pas daarna brak Pangea op in schollen die weer uiteen dreven, de huidige continenten. En dat hebben de springstaarten als groep allemaal "meegemaakt"! En nu zitten hun nazaten dus op onze breedtegraad en zowat overal elders, op land en tussen planten en dieren die niet bestonden toen zij ontstonden en in bodems van een soort, dat pas kon ontstaan in de loop van de geschiedenis van al dat nieuwe leven, maar niet in de laatste plaats met hun eigen medewerking. Over springende dwergen gesproken...

Nog een paar tips voor het geval je nog geen bovengronds levende springstaarten gevonden hebt

Je kunt springstaarten het hele jaar door vinden, maar voor veel bovengrondse soorten zijn winter en vroeg voorjaar (eind oktober tot half april) waarschijnlijk de meest geschikte waarnemingsperiode, ook al vriest het misschien wat en ligt er sneeuw. In die periode heb ik ook de massabijeenkomsten, het lijken wel liefde festivals, gezien, waarbij veel ge-

sprongen wordt en ook vaak spermatoforen te zien zijn. Kijk tussen vochtig blad op de grond, let op vochtige boomstronken en dikke takken die op de grond liggen en kijk er ook onder. Of (vooral in de eerste maanden van het jaar?) op het wateroppervlak bij rustig weer. Ga ervoor zitten om je ogen te laten wennen aan licht, schaal en perspectief. Gebruik eventueel een vlinderkijker. Als je laag over het water kijkt, liefst met een beetje zij- of tegenlicht, tekenen hun silhouettes zich vaak beter af dan recht van boven of met zon in de rug en je kunt er met enige oefening de verschillende soorten groepen vaak al met het blote oog aan herkennen. De waterspringstaarten *Podura aquatica* zijn vrij groot, maar vallen door hun donkere kleur toch niet erg op, ook al zitten ze vaak met veel bij elkaar. Hun vervellingshuidjes zijn echter doorschijnend-wit en in het vroege voorjaar soms met heel veel bij elkaar te vinden op luwe plekken in sloten in Weerribben-Wieden, bij De Auken bijvoorbeeld. Daar zitten er dan vaak ook veel waterspringstaarten in de buurt, dikwijls ook nog wel vergezeld door kogelspringstaarten en langsprietten.

Webadressen en een boek voor meer informatie en heel veel kijkplezier

Boek. Jérôme Cortet & Philippe Lebeaux, 2015. Planète Collemboles, la vie secrète des sols. Biotope éditions (www.biotope-editions.com), 251 p. Een prachtig fotoboek en tegelijk een heel goed overzicht over zowat alles wat springstaarten betreft. Ik heb er veel informatie uit gehaald. Voor leken geschreven, maar wel in het Frans. De auteurs hebben ook een mooie video gemaakt: <https://vimeo.com/147126953>;

Site. Jan van Duinen: www.janvanduinen.nl/index.html - prima foto's van veel Nederlandse springstaarten, ook geschikt om ze min of meer op naam te brengen;

Video. Kiruna. Le nouveau monde:

Op meer gelijke hoogte gezien

[tube.com/watch?v=1h2mj6xY4q0](https://www.youtube.com/watch?v=1h2mj6xY4q0) - mooie in de natuur opgenomen springstaarten video (Frans, maar de video spreekt voor zich);

Video. Uit BBC's *Life in the Undergrowth*, *The Springtail* (2 delen): www.youtube.com/watch?v=OwOL-MHcQ1w en www.youtube.com/watch?v=0Sq2gjsysG0 - al wat ouder, maar heel instructief (Engels; in een van de filmpjes is te zien hoe de collofoor gebruikt wordt om te poetsen en ook om na een sprong weer recht overeind te komen);

Video. Adrian Alan Smith: twee heel bijzondere en recente video's van springende springstaarten:

<https://www.youtube.com/watch?v=MXeSnWY6DNc> en

<https://www.youtube.com/watch?v=Qu01EU-e5PM&t=186s> - (Engels, de beelden spreken grotendeels voor zich; in deze duidelijke beelden zie ik ondertussen niets dat erop wijst dat de collofoor door deze soorten bij het springen wordt gebruikt);

Site. Frans Janssens e.a.: www.collembola.org - dé site voor springstaartenkennis. Voor wie er dieper op in wil gaan, veel links, overzichten en foto's (Engels, wetenschappelijk georiënteerd).

Liefdesdans in het avondlicht, links de man

Tekst & foto's
Philip Friskorn

Grote spinnende watertor, zomaar langs de Hoogeweg.

Op mijn vrijwel dagelijkse expedities in mijn achtertuin De Weerribben is 365 dagen per jaar van alles te ontdekken. Vrijwel iedere dag kom je met een mooie waarneming thuis en als je geluk hebt is dit ook nog eens met de camera vastgelegd. Op 4 augustus 2021 was er weer zo'n geweldig moment. Eigenlijk was ik bezig met het fotograferen van de vele libel-

Grote spinnende watertor rug

Grote spinnende watertor zijkant

Grote spinnende watertor, opvliegend

lensoorten toen mijn oog viel op een rietblad met daarop een uitzonderlijk grote tor. Het was een bijna 5 cm groot dier en wat hij of zij op het rietblad deed was mij niet duidelijk. Na een aantal opnames gingen de grote schilden omhoog en kwamen de vleugels tevoorschijn, die spreidden zich uit en brommend vloog de schoonheid naar het water langs de Hoogeweg om zich onder te dompelen in het stilstaande water vol waterplanten. Dat is het biotoop waar ze zich bevinden.

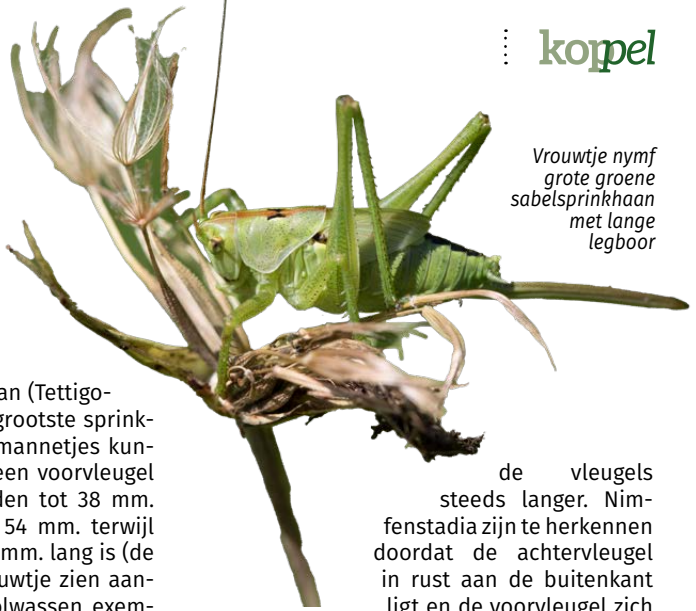
Blij met een gelukke opname van de tor die de vleugels opende ging ik terug naar huis en blij dat ik dat nu met velen kan delen. De grote spinnende watertor (*Hydrophilus piceus*) komt voor in vrijwel geheel noordwestelijk en centraal Europa en delen van Azië. Ondanks de grote verspreiding gaan ze in aantallen toch achteruit.

Het woord 'spinnende' in de naam komt door het feit dat de eieren worden gelegd in een door het vrouwtje gesponnen waterdicht nestkamertje onder water. De larven van de grote spinnende watertor voeden zich met alles wat ze voor de bek komt, tot zelfs kleine kikkers. De volwassen kevers zijn vegetarisch. Tot zover weer een mooi natuurmoment in de Weerribben.

Tekst & foto's
Willem-Jan Hoeffnagel

Grote groene sabelsprinkhaan

*Vrouwte nymf
grote groene
sabelsprinkhaan
met lange
legboor*

Herkenning

De grote groene sabelsprinkhaan (*Tettigonia viridissima*) is een van de grootste sprinkhanen uit onze omgeving. De mannetjes kunnen tot 34 mm. lang zijn met een voorvleugel tot 47 mm. De vrouwtjes worden tot 38 mm. lang met een voorvleugel tot 54 mm. terwijl de rechte legboor nog eens 30 mm. lang is (de foto laat een onvolwassen vrouwtje zien aangezien de vleugels van een volwassen exemplaar de legboor onzichtbaar maken).

De grote groene sabelsprinkhaan is bijna geheel groen met meestal een bruingele streep boven op de kop, het halsschild en de vleugels. Het voorhoofd tussen de antennes is smal. Het is een goede vlieger. Tijdens de vlucht maken de vleugels een zilverachtige indruk.

Het geluid dat deze sprinkhanen, vooral in de middag en avond, maken is een harde ratel, die minuten lang kan aanhouden en tot op wel 100 meter hoorbaar is. Het geluid wordt voortgebracht door de voorvleugels langs elkaar te wrijven. Ze zijn te horen vanaf drie uur 's middags tot drie uur in de nacht.

Waarneming

Het verspreidingsgebied van deze soort is groot. Het loopt vanaf West-Europa tot voorbij de Oeral. In Europa komen ze tussen 35 en 60 graden Noorderbreedte voor. Het zijn goede vliegers. Ze zijn dan ook goed in staat nieuwe gebieden te bereiken en te koloniseren.

Volwassen dieren zijn het meest waarneembaar van vroeg in juni tot midden september, met uitschieters tussen april / mei en eind oktober. Sporadisch worden exemplaren in de winter (november tot en met februari) waargenomen, maar die aantallen zijn laag.

Zoals bij alle sprinkhanen, hebben de grote groene sabelsprinkhanen een aantal nimfstadia voordat bij de laatste vervelling het imago te voorschijn komt. In de tussenstadia worden

de vleugels steeds langer. Nimfstadia zijn te herkennen doordat de achtervleugel in rust aan de buitenkant ligt en de voorvleugel zich tegen het lijf bevindt. Pas bij vervelling naar volwassen dier wordt dit omgekeerd en ligt de voorvleugel aan de buitenkant.

De grote groene sabelsprinkhaan is een soort van ruige vegetaties zoals rietvelden, distelruigtes op ruderaal terreinen en in struwelen. Ook vinden we ze veel in steden en in agrarisch gebied. In natuurgebieden zijn ze vooral te vinden in verstoorde terreindelen.

Biologie

Het vrouwtje legt totaal ongeveer 260 eieren. Ze worden één voor één of in kleine groepjes in enigszins vochtige aarde of droge zandbodem gelegd. Ze geeft de voorkeur aan een losse bodem met een begroeiing van lange grassen.

De eieren komen meestal pas na twee winters uit, maar onder ongunstige omstandigheden kan deze ontwikkelingsfase wel vijf jaar duren. De nymfen doorlopen normaal zeven stadia, maar zes, acht of negen komt ook voor.

De volwassen dieren zijn omnivoor. Ze voeden zich met bladeren en bloeiwijzen van allerlei kruiden, maar meestal met ongewervelde dieren zoals kleinere sprinkhanen. Veel sprinkhanen worden als schadelijk gezien. Kijk maar naar de recente berichten over allesopetende zwermen in Afrika. Deze soort is echter vrij nuttig. De prooien worden met de stekelige voorpoten gegrepen en met behulp van de sterke kaken in stukjes geknipt.

nen, meestal in de buurt van water.

Biologie

De larven leven in de vochtige grond en modder. Ze eten daar andere insecten en uiteenlopende kleine diertjes (wormen, slakken en andere vliegenlarven).

De volwassen mannetjes leven voornamelijk van nectar en andere sappen. De vrouwtjes brengen beten toe met hun stiletvormige monddelen (zie pijl op de foto). Dit doet ze niet meteen want ze zoekt eerst een geschikt plekje. Ze zuigen bloed om hun eitjes van de nodige proteïnen te voorzien. De beten van de gewone

Detail vrouwtje met boorsnuit

goudoogdaas kunnen pijnlijke zwellingen veroorzaken. Op de bijtplaats ontstaat na enkele uren tot dagen de zwelling door een allergische reactie op de stof die de daas in om het stollen van het bloed tijdens het zuigen tegen te gaan. Het klinkt heftig maar de beet is minder pijnlijk dan die van bijen, hommels of wespen waarvan de ingespoten stof ook nog eens een langer aanhoudende pijn veroorzaakt.

Vooraf bij vochtig weer, zoals voor een regenbui, zijn de vrouwtjes actief.

Bescherming

De gewone goudoogdaas komt overal in Nederland algemeen voor en heeft geen speciale bescherming nodig.

Mannetje Goudoogdaas

Vrouwtje Goudoogdaas

Tekst & foto's Robert Rubertus

Bijzondere ontdekking in het Woldlakebos

In juli 2020 begon ik met het bestuderen van insecten. Zo ging ik op 17 juli in de vroege ochtend op jacht met fotocamera en macrolens om insecten te fotograferen in het Woldlakebos. Met enkele tientallen foto's van onbekende soorten kwam ik thuis en begon het determineren. Een vlieg op de foto bleek een goudoogdaas te zijn, vliegen met mooie glanzende ogen, waaraan Willem-Jan Hoeffnagel in dit nummer van Koppel een artikel heeft gewijd.

Ik plaatste de foto's op waarneming.nl met als soort "gewone goudoogdaas" en wachtte af of de waarneming goedgekeurd zou worden. Wat schetst mijn verbazing toen ik een mail kreeg

met de mededeling dat het niet de gewone goudoogdaas was, maar de roodpootgoudoogdaas, *Chrysops rufipes*. Dit is een zeer zeldzame soort aangeduid met een rode stip in waarneming.nl. Zo zie je dat iemand met nauwelijks enige kennis van insecten een leuke ontdekking kan doen.

De roodpootgoudoogdaas blijkt een soort te zijn die jarenlang niet meer in Nederland is waargenomen, maar de laatste tijd wel met enige regelmaat in het rivierengebied en in de Weerribben. Zo blijkt maar weer eens hoe bijzonder ons gebied is.

Het mannetje roodpootgoudoogdaas verschilt van mannetjes van andere soorten in de stand van de facetogen: ze raken elkaar net niet bij de roodpoot. Ook zijn de dijen en de rest van de poten geelachtig rood, vandaar de naam. Het vrouwtje heeft ook dergelijke geelachtig rode poten en een achterlijf dat behoorlijk donker is in vergelijking met de gewone goudoogdaas en ook donkerder vleugels.

In 2021 is de soort weer een aantal keren in de Weerribben gezien door verschillende waarnemers en ook ik heb de soort twee keer kunnen fotograferen. Het helpt toch als je er op bedacht bent.

roodpootgoudoogdaas mannetje

roodpootgoudoogdaas vrouwtje

WAARNEMINGEN

Tekst & foto's Ton Bode

Waarneming roerdomp en atalanta

Op 10 juli van dit jaar keken mijn vrouw Netty en ik naar vlinders en vogels bij Wetering-west. Een wandeling langs het fietspad dat vanaf de Rietweg in Wetering richting de provinciale weg gaat, levert meestal wel een leuke waarneming op. Als het om de vlinders gaat, dan viel een aantal van 56 atalanta's in het talud naast het fietspad op. Deze waren bezig met het afzetten van eitjes op de massaal aanwezige grote brandnetel. Uit informatie van de gemeente Steenwijkerland, de beheerder van fietspad en talud, blijkt dat het talud twee keer per jaar wordt gemaaid. Dat gebeurt in de maanden juni en oktober. Het maaisel wordt dan afgevoerd. Het maaien in juni was achter de rug en de volgende maaidatum in oktober bood voldoende gelegenheid voor de atalanta's om een volledige gedaanteverwisseling, ei-rups-pop-imago, door te maken.

Toen we weer bij de Rietweg kwamen waar onze auto stond geparkeerd, liepen we nog een klein stukje langs het open water van Wetering-west. En daar zag Netty een roerdomp in het riet staan, ongeveer een halve meter boven de waterlijn. De vogel bleek er net geland te zijn en was nog even in een soort

2021-4 Atalanta

halve paalhouding aanwezig voordat hij met enkele voorzichtige, bedachtzame stappen in de rietkraag verdween. Roerdompen worden regelmatig gezien, maar nog vaker gehoord in Wetering-west en het aansluitende gebied bij Muggenbeet in De Wieden. Ik herinner me nog enkele waarnemingen van een aantal jaar geleden toen er daar drie roerdompen over vlogen in noordelijke richting en even later een in zuidelijke richting. De laatste vloog toen vanuit Wetering-west onder de natuurbrug in de provinciale weg door richting Muggenbeet.

2021-4 Roerdomp

Tekst & foto's Ton Bode

Witte bloemen

Op 17 juli waren mijn vrouw Netty en ik vlinders aan het kijken in de bermen langs het fietspad dat loopt van De Wulpen in de richting van de zandafgraving Eeserwold. Daar bloeiden onder andere wilgenroosje, harig wilgenroosje en grote kattenstaart. Maar ook een grote hoeveelheid jacobskruiskruid. Duizenden planten stonden prachtig geel te stralen en de hoeveelheid vlinders was groot. Dat ging voornamelijk om algemene soorten. Van de witjes waren dat het klein koolwitje, het klein geaderd witje en de citroenvlinder. Van de blauwtjes en de vuurvinders het icarusblauwtje en de kleine vuurvlinder. Maar ook bekende soorten uit de vossenfamilie als atalanta, distelvlinder, kleine vos en dagpauwoog waren aanwezig. Het bruine zandoogje vloog in groot aantal en het koevinkje, ook uit de familie van de zandoogjes werd enkele keren gezien. Een lust voor het oog, zeker als je ook het zwartsprietdikkopje en het groot dikkopje tot de waargenomen soorten mag rekenen. Op het jacobskruiskruid

sint jacobsvlinder - rups
fotograaf Ton Bode

vonden we ook enkele rupsen, de zogenoemde zebrarupsen van de sint jacobsvlinder, een dagactieve nachtvlinder.

Op enig moment viel ons een aantal exemplaren van het jacobskruiskruid op waarvan de lintbloemen wit in plaats van geel gekleurd waren. Dat hadden we bij deze plantensoort niet eerder gezien. Bij andere planten vonden we ook wel eens witte exemplaren tussen de 'normaal' gekleurde, zoals bij vingeroedskruid en smeewortel. En tijdens onze KNNV-kampeervakanties zagen we wel eens witte vormen van de grote muggenorthis of van brunel. Na onze waarneming gingen we extra opletten op plaatsen waar het jacobskruiskruid groeit, maar de witte vorm zijn we verder niet tegengekomen.

Jacobskruiskruid geel en wit bloeiend - fotograaf Ton Bode

WAARNEMINGEN

Tekst & foto's
Dirk Koopmans

Hoornaar draait tijgerspin poot uit

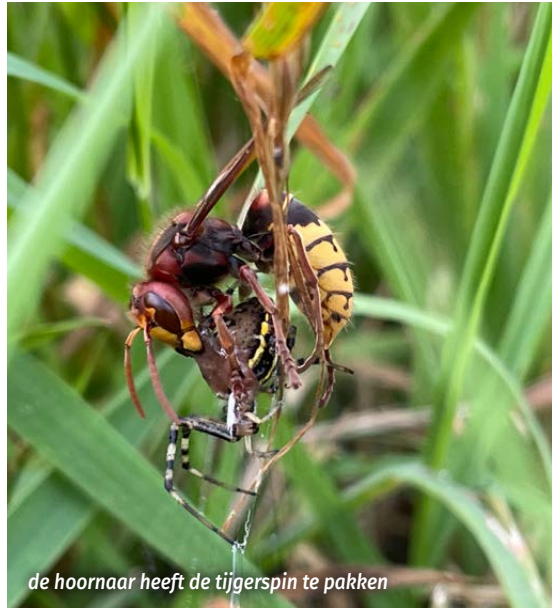
Sinds dit voorjaar ben ik de gelukkige beheerder van een volkstuin op de Kamp in Steenwijk. Laatst was ik daar getuige van een bijzonder schouwspel. De volkstuin is eigenlijk een wildernis met een aantal vruchtdragende bomen en struiken en een beetje groente en kruiden. Heerlijk!

Wij waren op een avond met een paar vrienden op de tuin. We ontdekten dat er vele tijgerspinnen huizen in het hoge gras (1). Ze bouwen een web waar een kleine open ruimte in het gras is. Ze waren bij bosjes te vinden!

Op een moment zagen we een hoornaar. Hij vloog wat zigzaggend boven het hoge gras, maar plotseling was hij verdwenen. Ik ben meteen met m'n mobiele camera (telefoon, dus) naar de plek gelopen, waar hij was verdwenen. Daar zat hij, vast in het web van een tijgerspin... dacht ik. Ik heb veel foto's en filmpjes gemaakt. Op een gegeven moment was de spin verdwenen, de hoornaar was nog wat aan het worstelen en vloog weg. Thuis heb ik de foto's en filmpjes bekeken. Het leek mij dat het volgende was gebeurd: de hoornaar viel de tijgerspin aan (2), beet een poot af, waarna de spin zich heeft laten vallen. De poot is blijven hangen in het web (3). Deze heeft de hoornaar opgepeuzeld (4), waarna hij gewoon wegvloog. Een minuutje erna... zat de spin weer in z'n web.. met slechts 7 poten (5).

een tijgerspin in zijn web

de hoornaar heeft de tijgerspin te pakken

de hoornaar met een poot van de tijgerspin

de hoornaar peuzelt de poot van de tijgerspin op

de tijgerspin met 7 poten

Steenuilen in de tuin

Steenuil(1)

Bert Kuper uit Onna heeft niet alleen een leuke tuin waarneming gedaan maar komt ook nog eens met goed nieuws. Dit jaar hebben de steenuilen voor het eerst de steenuilenkast in zijn tuin ontdekt en meteen gekraakt. Zijn zwager Jan Kuijpers heeft ze op 24 juni vereeuwigd, de kast geïnspecteerd en ook braakballen uitgeplozen.

Steenuilenkast(1)

Steenuilenkast

Steenuil

Verrassingen in de natuur, een tweetal bijzondere ontmoetingen.

Tekst en foto's
Kees de Wilde

Ieder die wat vaker in de natuur wandelt kent dat wel, die toevallige ontmoetingen die je blijven: een poetsende hermelijn midden op het pad op nog geen 5 meter afstand, een roedel edelherten in galop, 11 (!) overvliegende raven, ik verzin deze voorbeelden niet. Nog veel leuker is het wanneer je op pad gaat om iets bijzonders te zoeken, waarvan je weet dat het in dat gebied voor zou moeten kunnen komen. En dat je dan die plant of dat dier ook echt vindt. En dan heb ik het niet over uren geduld oefenen in een of andere schuilplaats, maar gewoon gaan wandelen en datgene wat je zoekt ook werkelijk vinden. Zo denk ik met

genoegen terug aan mijn ontmoeting met de klapekster in de winterse omgeving van het Hijkerveld. Er zijn meer voorbeelden. Dat dergelijke gerichte zoekacties vaker niet dan wel beloond worden versterkt de waarde daarvan des te meer. Begin augustus van dit jaar ging ik met een klein clubje op pad, wandelen langs de IJssel in de Duursche Waarden. Wij zouden daarbij speciaal uitkijken naar eventuele rivierrombouten. De Duursche Waarden is een klein maar fraai natuurgebied rond de oude steenfabriek bij Olst. Eenmaal bij de IJssel viel direct de hoge

waterstand op en de snelle stroming. Dat de waterstand nog wel een kleine meter hoger was geweest na de recente overstromingen in Duitsland en Limburg was te zien aan de modderresten en aangespoelde, gelukkig voornamelijk natuurlijke, voortbrengselen vanaf hoger op de rivier.

De rivierrombout *Stylurus (Gomphus) flavipes* is een tamelijk forse libel met een verspreidingsgebied langs de grote rivieren. Hij is in Nederland zeldzaam maar toenemend. De vondsten betreffen meestal larvenhuidjes of uitsluitende exemplaren, de volwassen dieren zijn lastiger te vinden omdat zij naar het schijnt het midden van de rivier opzoeken waar zij patrouilleren.

Maar wij hadden geluk en troffen in ieder geval één exemplaar aan. Wellicht waren er nog enkele meer, maar die lieten zich niet fotograferen. Het exemplaar op de foto is een mannetje met de kenmerkende blauwe ogen; de eveneens kenmerkende doorlopende gele baan op het borststuk is goed te zien.

Het geduld van meneer was op, na het maken van twee snelle foto's vloog hij weg.

Even verderop troffen wij tot onze verrassing nog een aardig toneeltje uit de libellenwereld, twee zuidelijke keizerlibellen, *Anax parthenope*, betrapt in copula.

Zuidelijke keizerlibel
Anax Parthenope
Duursche Waard

De zuidelijke keizerlibel is zoals zijn naam al zegt een libel uit zuidelijke regionen, zeldzaam maar in Nederland toenemend in vooral het zuidelijke deel van het land. Nog niet zo lang geleden vormde Olst zo'n een beetje de grens van zijn verspreidingsgebied, maar hij kan tegenwoordig in het hele land worden aangetroffen. Het is een grote libel, familie van de bekende grote keizerlibel, *Anax imperator*. Een opvallend kenmerk is de blauwe ring op het tweede achterlijfssegment S2. Deze ring steekt af tegen een verder bruin achterlijf, in tegenstelling tot het blauw van de grote keizerlibel. Het bruine borststuk onderscheidt hem ook van de grote keizerlibel. Deze heeft een groen borststuk. De ogen van de grote keizer zijn groen met blauw van boven maar dat is een minder duidelijk verschil met de groene ogen van de zuidelijke keizerlibel.

Er is nog een libel met een blauw zadel op S2. Dat is de zadellibel, *Anax ephippiger*, een in Nederland zeer zeldzame zwerver uit het zuiden. Diens ogen zijn echter bruin, en het zadel is scherp begrensd. Bij de zuidelijke keizerlibel loopt de zwarte rugstreep nog een stukje door in de blauwe ring. Dat is op de foto goed te zien. Dit tweetal liet zich goed fotograferen maar werd op een gegeven moment verjaagd door de boeggolf van een passerende boot. Dat heb je dus met dat hoge water.

Het was een mooie wandeling met, afgezien van bovenbeschreven bijzonderheden, nog veel meer moois. En dat het water hoog stond bleek ons ook toen we op een gegeven moment een stukje terug moesten, het pad stond onder water en aan oerwoud sensaties zit wel een grens....

Rivierrombout *Gomphus flavipes* in Duursche Waard

Excursies en lezingen

Paddenstoelenexcursie op de Bisschopsberg

Zaterdag 9 oktober

We hebben er lang op moeten wachten, maar eindelijk is het dan zover dat er weer een excursie kan plaatsvinden.

Natuurgids Jaap Veneboer van IVN Noordwest-Overijssel en KNNV "De Noordwesthoek" neemt u mee naar de Bisschopsberg tussen Havelterberg en Darp voor een prachtige paddenstoelenexcursie op zaterdag 9 oktober. De Bisschopsberg is het waterwingebied van Vitens, waar zowel loofhout als naaldhout voorkomt, wat ervoor zorgt dat er een grote variëteit aan paddenstoelen te vinden is. Tijdens deze excursie zult u dan ook zeker de nodige soorten kunnen bewonderen, die aan deze boomsoorten zijn verbonden. Denk daarbij aan de doolhofzwam, het gestreept nestzwammetje en de dennenvoetzam. Ook verschillende russula's en inktzwammen komen in het gebied voor. Neem vooral uw foto toestel mee!

Datum: Zaterdag 9 oktober.

Verzamelaarsplaats en tijd: Om 9.00 uur op de grote parkeerplaats bij NS-station Steenwijk,

amethistzwam - fotograaf Robert Rubertus

ingang Eesveenseweg 3, 8332 JA Steenwijk. Vanaf daar rijden we gezamenlijk naar de plek waar de excursie om ongeveer 9.30 uur begint. De excursie duurt tot ongeveer 12.00 uur.

Deelname: Gratis voor uitsluitend leden van IVN Noordwest-Overijssel en KNNV "De Noordwesthoek".

Aanmelden: Verplicht bij Rian Hoogma, e-mail jagerhoogma@hotmail.com of via WhatsApp 06-17957749.

Een excursie om naar uit te kijken. Alle op dat moment geldende Coronavoorschriften worden nageleefd.

Wat zit er op de plas?

Zaterdag 6 november 2021

Op de zandwinplassen in onze omgeving houden zich regelmatig verschillende soorten watervogels op. Van de eenden kunnen we behalve de alom bekende wilde eend ook smienten, kraakeenden en wintertalingen aantreffen in deze tijd van het jaar. Maar ook futen zoals de dodaars, aalscholvers en verschillende soorten meeuwen zijn er te zien.

En wie weet, passeert er een zeearend, die alle ganzen en eenden op doet vliegen, zodat we ook de vliegbeelden van de verschillende vogels kunnen herkennen. We bezoeken de zandwinplas Eeserwold. Omdat de plas een groot oppervlak heeft en de vogels ver weg kunnen zitten, is het gebruik van een verrekijker noodzakelijk. En mocht u als deelnemer

paartje krakeenden fotograaf Robert Rubertus

over een telescoop beschikken, dan is het fijn als die wordt meegenomen. We vertrekken om 10.00u bij de plas (eerste weg rechts op het Eeserwold). De excursie duurt, afhankelijk van wat we allemaal tegenkomen, tot uiterlijk 12.00. Nadere informatie bij Ton Bode, telefoon 0521 512074.

Alles over paddenstoelen

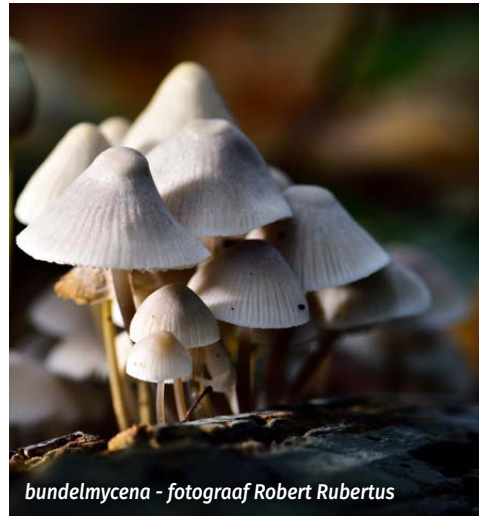
Lezing door Jaap Veneboer

Maandagavond 15 november

Als je veel wilt weten over de natuur, vormen paddenstoelen daarvan een wezenlijk onderdeel. Grijp daarom de kans om heel veel te weten te komen over dit onderwerp en kom op maandagavond 15 november naar 't Hoogthij in Steenwijkerwold, waar natuurgids en paddenstoelenexpert Jaap Veneboer je kennis zal laten maken met alle facetten rond dit natuurverschijnsel, want zo mogen we paddenstoelen gerust kwalificeren. Gedurende twee keer drie kwartier, onderbroken door een pauze, zal hij door het tonen van talrijke foto's allerlei interessante wetenswaardigheden over paddenstoelen met u delen. De lezing is voor iedereen aan te bevelen of je nu wel of geen kennis van paddenstoelen hebt en of je wel of niet deelgenomen hebt aan de paddenstoelenexcursie op zaterdag 9 oktober. Natuurlijk zal er ook volop gelegenheid zijn vragen te stellen.

Datum en tijd: Maandagavond 15 november om 20.00 uur (zaal open om 19.30 uur).

Plaats: Multifunctioneel Centrum 't Hoogthij, Oldemarktseweg 117, 8341 SC Steenwijkerwold.

bundelmycena - fotograaf Robert Rubertus

Deelname: Gratis voor uitsluitend leden van IVN Noordwest-Overijssel en KNNV "De Noordwesthoek".

Aanmelden: Verplicht bij Rian Hoogma, e-mail jagerhoogma@hotmail.com of via WhatsApp 06-17957749.

U komt toch ook? Alle dan geldende Coronamaatregelen worden in acht genomen.

Uit het IVN-bestuur

Nu de versoepelingen van de Coronamaatregelen langzaam beginnen door te sijpelen, kunnen er gelukkig ook weer wat activiteiten worden opgestart. Zo heeft het bestuur op 7 augustus een kleine natuurexcursie georganiseerd voor degenen die in het afgelopen jaar lid van de afdeling zijn geworden. Verder bestaat het voornemen op zaterdagmorgen 9 oktober een paddenstoelenexcursie te houden, gevolgd door een lezing over hetzelfde onderwerp op maandagavond 15 november. Alle informatie hierover kunt u elders in deze Koppel lezen. Tevens is besloten de Algemene Ledenvergadering definitief te verplaatsen naar het begin van komend jaar.

Penningmeester Maarten Punt heeft te kennen gegeven dat hij zijn functie in 2022 wil neerleggen. In de komende tijd zal dus naar een opvolger moeten worden gezocht. Zijn nevenfunctie als lid van de werkgroep Educatie van de stichting Nationaal Park Weerribben-Wieden zal worden overgenomen door aspirant bestuurslid Ingrid Even.

Het beheer van Jeugdnatuurclub "De Weerribben" is nu definitief overgedragen aan het Nationaal Park. Het afgelopen seizoen is afgeslo-

ten op 30 juni in aanwezigheid van voorzitter Rian Hoogma. Er waren 22 kinderen aanwezig. Uiteraard zal IVN Noordwest-Overijssel in de toekomst betrokken blijven bij de activiteiten van de jeugdnatuurclub. Zo zal de afdeling in het komende seizoen twee middagprogramma's verzorgen. Dit alles onder auspiciën van Thea Peters van het Nationaal Park.

Wie kent niet Piet Hein Klip, natuurgids van IVN, die over tal van natuuraspecten heel veel weet. Of het nu om vogels gaat of om bomen, planten en struiken, Piet Hein weet overal antwoord op. Hij is bestuurlijk actief geweest en was medegroundlegger van de huidige vogelgroep. Welnu, **Piet Hein was op 4 september 25 jaar lid** en het bestuur wilde dit natuurlijk niet ongemerkt voorbij laten gaan. Onder normale omstandigheden worden jubilarissen tijdens de Algemene Ledenvergadering in het zonnetje gezet. Omdat dit vanwege de Coronaperikelen nu niet mogelijk was, werd Piet Hein door de voorzitter aan huis bezocht en letterlijk in de bloemetjes gezet. Piet Hein van harte gefeliciteerd en hopelijk mogen tal van leden nog jarenlang van je kennis meeprofiteren. Tot slot nog even aandacht voor Janneke Dijs, een erg actief en betrokken IVN-lid, die de af-

gelopen jaren veel voor de afdeling heeft betekend. Ze organiseerde excursies, nam deel aan het kinderproject “Uurtje Natuurtje” en was ook enkele jaren lid van de vogelgroep. Omdat Janneke naar elders gaat verhuizen wil het bestuur haar bij deze hartelijk bedanken

voor haar inzet gedurende de voorbije jaren. Janneke het ga je goed!

Tot zover deze rubriek. Meer info over IVN en onze afdeling is te vinden op www.ivn.nl en onze Facebookpagina. Tot de volgende keer. (JF)

Nieuwe leden maken kennis met IVN

Door Rian Hoogma

Zaterdag 7 augustus was het dan zover. Onder gunstige weersomstandigheden konden Arjen Lensen en ik vijf nieuwe leden van onze IVN-afdeling hartelijk welkom heten. Ik had er echt naar uit gekeken. We hebben eerst in een ontspannen sfeer koffie gedronken en trok-

ken daarna het veld in. Wat waren de mensen enthousiast over het prachtige natuurgebied De Kiersche Wijde. Van twee deelnemers ontvingen wij een schriftelijke reactie, die wij u niet willen onthouden.

Afgelopen zaterdag nam ik deel aan de excursie voor nieuwe leden. Deze vond plaats in het prachtige gebied Kiersche Wijde. We waren met vijf nieuwe leden, en werden hartelijk ontvangen met koffie en koek door Rian Hoogma (voorzitter IVN NW Overijssel) en Arjen Lensen (natuurgids IVN, specialist libellen). Na een korte algemene inleiding over het IVN en de regionale afdeling nam Arjen ons mee het veld in. Terwijl we rustig door de prachtige natuur wandelden, vertelde hij ons over een aantal wetenswaardigheden van libellen. Zo hoorden we over de verschillen tussen libellen en juffertjes, dat er 65 soorten libellen in Nederland voorkomen (heb ik dat goed onthouden?) en dat, als je een libel een naam wilt geven, je dan onder meer moet letten op het tijdstip van de dag, de tijd van het jaar en de karakteristieken van het gebied waar je hem

of haar ziet. Heel interessant vond ik ook het proces van het 2-3 jaar onderwaterleven van de larve, die vervolgens via de “uitsluiting” naar een libel groeit. Daarna leeft hij/zij nog enkele weken, waarin de voortplanting zeker wordt gesteld, om vervolgens te sterven. Arjen kon de theorie mooi illustreren aan de hand van een paar juffertjes, een vuurlibel (mooie rode kleur), 2 parende libellen en een heidelibel die we zagen. Aan het eind van de wandeling vond een deelnemer nog een groene glazenmaker. Deze was overleden waardoor we haar goed van alle kanten konden bekijken. Ik heb genoten van de mooie natuur, de hartelijke ontvangst van Rian, en de uitgebreide kennis van libellen van Arjen!
Hartelijk dank beiden!

Astrid Kerkhoven

Ik voelde mij zeer welkom geheten bij het IVN in de Kop van Overijssel. De excursie vanaf de Lozendijk was buitengewoon interessant. Nooit geweten dat er zoveel te vertellen was over libellen. Ook het enthousiasme van Arjen Lensen maakte het zeer boeiend om meer te weten te komen over

libellen en waterjuffers. Nu ben ik in afwachting van de link die hij beloofd heeft door te sturen.

Aafje Maris

(zie foto's volgende pagina)

bloedrode heidelibel - fotograaf Robert Rubertus

vuurlibel - fotograaf Robert Rubertus

zwarte heidelibel - fotograaf Robert Rubertus

Van het KNNV-bestuur

Het ligt in het voornemen van het bestuur om nog dit jaar de in verband met corona uitgestelde jaarvergadering te houden. De aankondiging daarvoor staat dit jaar niet in Koppel, maar zal op de website worden gedaan en via een nieuwsbrief onder de leden worden verspreid.

Aan de leden van de KNNV afdeling wordt gevraagd om een (gewijzigd) e-mailadres aan de ledenadministratie te sturen. Alleen dan bent u verzekerd van het ontvangen van relevante informatie over onze afdeling.

De jaarlijkse contributie wordt bij veel leden al via een automatische incasso geïnd. Het bespaart de penningmeester op deze manier veel tijd en moeite om de contributie te ontvangen en voorkomt dat leden hun verplichting tot betaling niet op tijd nakomen.

Aan de leden van de KNNV afdeling, die nog niet hebben aangegeven om via automatische incasso hun contributie te voldoen, wordt met klem gevraagd dit te regelen. Een formulier kan bij de ledenadministratie worden opgevraagd.

Door verschillende omstandigheden loopt het

aantal leden in de afdeling terug. Het verschil tussen het aantal vertrekkende leden en nieuwe leden laat een negatieve trend zien. Het is een wens van het bestuur om deze trend om te buigen.

Aan de leden wordt de suggestie gedaan om nieuwe leden te werven. Maak een familielid, een goede buur of een oude bekende opmerkzaam op het bestaan van de KNNV afdeling en haal hem of haar over om ook lid te worden. Samen staan we sterk. Nieuwe leden kunnen zich via de website (startpagina button 'lid worden') opgeven.

Niet onbelangrijk is het gegeven dat het bestuur nog steeds op zoek is naar versterking. De functies van coördinator lezingen, coördinator excursies en lid van het bestuur zonder specifieke taak staan nog steeds open.

Wie helpt de taken binnen het bestuur te verdelen, zodat niet 'alle lasten' op slechts enkele schouders rusten. En weet u niet of een bestuursfunctie wel iets voor u is, informeer dan bij een van de zittende bestuursleden.

Herfst

Tekst en foto's Robert Rubertus

Dit nummer van Koppel is natuurlijk gewijd aan de zomer, maar we gaan op deze laatste pagina de herfst in.

De herfst is eigenlijk al begonnen, al loopt deze wat "achter". Dat zijn we inmiddels gewend: gemiddeld steeds wat hogere temperaturen.

De herfst zet door, dat is zeker. De veranderingen in stand van de zon en de aarde ten opzichte van elkaar is de oorzaak. De mens heeft geen invloed op deze kosmische verschijnselen. De herfst is het seizoen van verzwakkend licht, mist, vochtigheid, regen, wind, kille kou, vallende bladeren, somberheid misschien.

De herfst is voor een deel van de natuur de opmaat naar stilstand, maar ook de tijd voor recycling en voorbereiding op nieuw leven na de volgende winter.

Besturen

KNNV Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, vereniging voor veldbiologie

KNNV Afdelingsbestuur
Postbus 171
8330 AD Steenwijk
Bankrek.nr: NL95INGB0001027674 t.n.v. KNNV,
afd. De Noordwesthoek Steenwijk.

Voorzitter

Ton Bode, 0521 512074
voorzitter@noordwesthoek.knnv.nl

Secretaris

Sjoerd Osinga
0521 523503
secretaris@noordwesthoek.knnv.nl

Tweede secretaris

vacature

Penningmeester en ledenadministratie

Kees de Wilde,
06 49119132
penningmeester@noordwesthoek.knnv.nl

Bestuurslid

Emile de Leeuw,
0653643469
webmaster@noordwesthoek.knnv.nl

Bestuurslid

vacature

Bestuurslid

Ronald van Vlijmen
0521 515772

Waarnemingen

Ton Bode,
0521 512074
ton.bode@planet.nl

IVN Vereniging voor natuureductie en duurzaamheid

IVN Afdelingsbestuur
Postadres Het Eenspan 6
8332 JG Steenwijk
Bankrek.nr: NL45INGB0000342784 t.n.v. IVN
afd. Noordwest Overijssel Steenwijk

Voorzitter

Rian Hoogma
De Buitengracht 19
8332 GD Steenwijk
0617957749
jagerhoogma@hotmail.com

Secretaris en Ledenadministratie

Roely Luyten
Het Eenspan 6
8332 JG Steenwijk
0521-523740 | 0611317756
IVN-secr.NWO@ziggo.nl

Penningmeester

Maarten Punt
Venebosweg 2 Ossenzijl 8376 EN
0561 851393
puntmg@gmail.com

Bestuurslid

vacature

Bestuurslid

Willem-Jan Hoeffnagel
Oldemarktseweg 180
8341 SJ Steenwijkerwold
0521 857735
willem-jan@hoeffnagel-photography.nl

Bestuurslid

Ingrid Even
Lindedijk 7 8481 KH Nijetrijne
tel. 0624779425

Werkgroepen KNNV en IVN

KNNV

Vogelwerkgroep

Coördinator: vacature

Weidevogelbescherming

Ynske Ypma / 06-53763238

ynskeypma@home.nl

Plantenwerkgroep

Linde van der Burgh

lindevanderburgh@gmail.com

06 31641048

Vlinder en libellenwerkgroep

Arjen Lensen / 06-29077923

arjen.nat@gmail.com.

Geologiewerkgroep

Wim Brussee / 0521 516373

krebberbrussee@hetnet.nl

Werkgroep Wolterholten

Ernst J.Kleis / 0521 513845

ej.kleis@hetnet.nl

Lezingen vacature

Waarnemer: Ton Bode

ton.bode@planet.nl

Excursies

vacature

Natuur en milieuplatform

Henk Plat / 06 23730199

henk.plat@gmail.com

Websitebeheer

Emile de Leeuw / 065 3643469

webmaster@noordwesthoek.knnv.nl

Website: www.knnv.nl/noordwesthoek

De Contributie en lidmaatschap

KNNV-leden € 34,50

Huisgenoten van KNNV-leden € 19,50

NWH-leden en hun huisgenoten € 17,00 (nieuwe NWH leden niet meer mogelijk)

De contributie wordt automatisch geïnd c.q.

moet vóór 1 maart ontvangen zijn.

Opzegging schriftelijk vóór 1 november bij de Ledenadministratie

Leden ontvangen het blad "Koppel" en het tijdschrift "Natura" van de landelijke KNNV

IVN

Excursies en gidsen

vacature

waarneming Rian Hoogma

06 17957749

Aanvraag excursies en gidsen:

Roely Luyten

het Eenspan 6, 8332 JG Steenwijk

IVN-secr.NWO@ziggo.nl

Vogels

Albert Steenberg / 0521 513547

albsteenbergen@hotmail.com

PR

Jan Feenstra, Meppel

0522 251098 / 06 53116070

janfeenstra46@gmail.com

Natuurkoffers

Contactpersoon: Gerry Teurlinckx

0521 513495

gerryteu@ziggo.nl

Werkgroep Jeugd Natuurclub

De Weerribben

jeugd natuurclubdeweerribbengmail.com

Websitebeheer

Willem-Jan Hoeffnagel

0521 857735

ivn.nwo.web@gmail.com

Website:

www.ivn.nl/afdeling/noordwest-overijssel

Contributie IVN € 24,00 per jaar

Leden ontvangen het blad "Koppel" en "Mens en Natuur", tijdschrift van het landelijk IVN. Donateur kan iedereen worden, die geen werkend lid kan of wil zijn, maar wel het verenigingswerk wil steunen: bijdrage € 24,00 incl. "Koppel".

Huisgenoten van leden betalen € 5,00.

Beëindiging van het lidmaatschap IVN Noordwest Overijssel: via schriftelijke opzegging bij het IVN-secretariaat vóór 1 november van het lopende jaar.

Retouradres: postbus 171 - 8330 AD Steenwijk

Koninginnenpage - fotograaf Robert Rubertus

ivn natuur
educatie
Noordwest-Overijssel

IVN Vereniging voor natuureducatie en
duurzaamheid afdeling Noordwest-Overijssel

KNNV
vereniging
voor veldbiologie

KNNV
vereniging voor
veldbiologie
De Noordwesthoek